MAHATMA GANDHI UNIVERSITY

RESTRUCTURED SYLLABUS

M.A. PROGRAMME: SANSKRIT (SPECIAL) VYAKARANA

Credit – 4 Semester III

No. of contact Hrs. – 90

Course XIV Core X1V: **PARIBHASHA**

Forty selected Paribhashas from Nageshabhatta's Paribhashendushekhara

Aims: To attain thorough knowledge in a particular subject, a general awareness of all important texts is necessary. In the field of Grammar, there are two types of texts. In the first type prakriyas are explained for deriving correct forms. But, in the second type, the characteristic features in the grammatical field like, sphota, the meaning of the Root, Suffixes, etc, are explained. So for a student of Grammar, knowledge in both types is indispensable. In the first type, paribhashas play an important role. It is an auxiliary system working in sastras, especially in Vyakarana. It helps to explain the meaning of the rules and when two or more prescriptive rules happen to occur simultaneously, it helps to eliminate the unwanted rules in that particular context. There are many paribhasha texts, the authorship of which goes to Seeradeva, Nageshabhatta etc. Here, forty paribhashas are selected from Nageshabhatta's Paribhashendushekhara, aiming the students to enable a thorough knowledge of the important paribhashas.

Module I यथोद्देशं संज्ञापरिभाषम्, कार्यकालं संज्ञापरिभाषम्,उभयगतिरिह भवति,यदागमास्तद्गुणीभूतास्तद्ग्रहणेन गृह्यन्ते,निर्दिश्यमानस्यादेशा भवन्ति,अर्थवद्ग्रहणे नानर्थकस्य,गौणमुख्ययोर्मुख्ये कार्यसम्प्रत्ययः।

Module II एकयोगनिर्दिष्टानां सह वा प्रवृत्तिः सह वा निवृत्तिः, अनिनस्मिन्ग्रहणान्यर्थवता अनर्थकेन च तदन्तविधिं प्रयोजयन्ति। एकयोगनिर्दिष्टानां क्वचिदेकदेशोऽप्यनुवर्तते।, भाव्यमानेन सवर्णानां ग्रहणं न।, भाव्यमानोऽप्युकारः सवर्णान् गृह्णाति।, वर्णाश्रये नास्ति प्रत्ययलक्षणम्।, उणादयो अव्युत्पन्नानि प्रातिपदिकानि।, प्रत्ययग्रहणे यस्मात्स विहितस्तदादेस्तदन्तस्य ग्रहणम्।, प्रत्ययग्रहणे चापञ्चम्याः।, स्त्रीप्रत्यये चानुपसर्जने न।, कृद्ग्रहणे गतिकारकपूर्वस्यापि ग्रहणम्।, व्यपदेशिवदेकस्मिन्।, प्रकृतिवदनुकरणं भवति।

Module III एकदेशविकृतमनन्यवद् बहिष्ट्वप्रक्लृप्तिः, अन्तरङ्गानपि विधीन् बहिरङ्गो लुग्बाधते।, अन्तरङ्गानपि विधीन् बहिरङ्गो ल्यप् बाधते।

Module IV वार्णादाङ्गं बलीयः।, अकृतव्यूहाः पाणिनीयाः।, पूर्वं ह्यपवादाः अभिनिविशन्ते पश्चादुत्सर्गाः।,प्रकल्प्य चापवादविषयं ततः उत्सर्गो अभिनिविशते।,उभयनिर्देशे पञ्चमीनिर्देशो बलीयान्।,प्रातिपदिकग्रहणे लिङ्गविशिष्टस्यापि ग्रहणम्।विभक्तौ लिङ्गविशिष्टाग्रहणम्।, नञिवयुक्तमन्यसदृशाधिकरणे तथा ह्यर्थगतिर्भवति।गतिकारकोपपदानां कृद्भिः सह समासवचनं प्राक्सुबुत्पत्तेः।,निरनुबन्धकग्रहणे न सानुबन्धकस्य ग्रहणम्।,तदनुबन्धकग्रहणे न अतदनुबन्धकस्य ग्रहणम्।सन्निपातलक्षणो विधिरनिमित्तं तद्विघातस्य।, अङ्गवृत्ते पुनर्वृत्तावविधिः।

Reference: The Gada commentary of Sree Vaidyanathapayagunte on Paribhashendushekhara.